

Kész a leltár?

Tátrai Vilmos: Hegedűszó alkonyatban
Sajtó alá rendezte: Tátrai Zsuzsanna és ifj. Tátrai Vilmos
Klasszikus és Jazz kiadó. Budapest, 2001.

A címet József Attilától oroztam el, a kérdőjel azonban az enyém. Nem kész, sajnos, nem adatott meg a kvartett primáriusnak és a hangversenymesternek – így tiszteltük Tátrai Vilmost bő fél évszázadon át –, hogy papírra vesse egy 80 évnél hosszabb muzsikusi pályá valamennyi emlékét. És mégis kész, oly plasztikusan rajzolódik ki belőle művész és ember alakja.

Azt hiszem, a rend, az emberszabású, értelmes zenei rend kormányozta napjait-éveit. Ő maga állította össze egy könyvelő precizitásával – munkásságának mérlegét 1997-ben. (Tények és adatok fejezet, 378-396. o.) Nagyzenekarban, 1940–1978 között koncertmesterként, 144 külföldi és 100 magyar karmester pálcája alatt – nemegyszer fölött! – működött. Valóságos magyar karmesterekből nem volt száz, azt meg aligha kell ragoznom ehelyütt, mi felelősség hárul a hangversenymesterre, ha dilettáns áll a dirigensi dobogón. Változó nevű – ma Nemzeti Filharmonikusokként szereplő – zenekarának több, mint 3000 hangversenyén ült a karmester balján. Ez ugyan nem jelent ugyanennyi műsort, hisz külföldi turnékon az együttes nem játszik esténként mást és mást, mindazonáltal elképesztő mennyiségű kompozíció ment át a kezén. Készületlenül, blattolni, soha nem ült az első pulthoz, függetlenül sziklaszilárd muzsikusi-erkölcsaitől, nem is tehetette, hiszen a jellemzően billentyűs hangszer mellől érkező magyar karmesterek a vonásnemek, a hangzást meghatározó más technikai részletek tisztázását a hangversenymesterre bízták. Vagy három generációnyi világsztár karmesterrel muzsikált. Csak Toscaninivel nem, mivel a Maestro következetesen kész produkciókkal (New York-i, Bécsi Filharmonikusok) érkezett Budapestre a 30-as években. Hogy Tátrai mi tapasztalatot adott át, annak mennyi fiatalabb kollégája a megmondhatója.

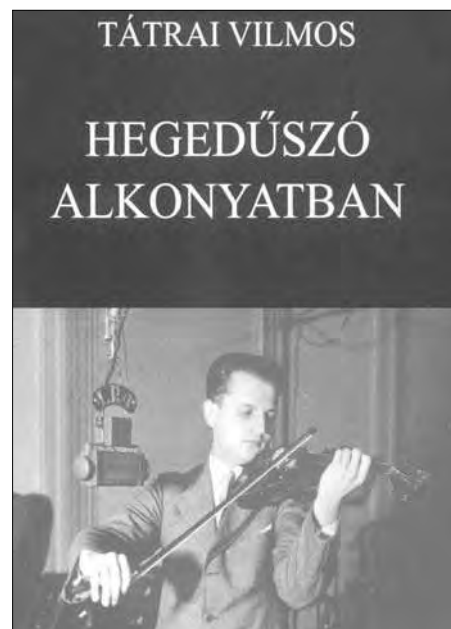
Még a mennyiségnél maradva, jóllehet a zenei előadás nem leegyszerűsített mennyiség-tani kérdés, a nevével hitelesített vonósnégyes és az általa alapított Magyar Kamarazenekar kis híján 3000 hangversenyén lépett fel s játszott majd' 600 kompozíciót, 150-nél többet csak a 20. század termésé-

ből. Magyar szerzők ősbemutatóit és nálunk ismeretlen alkotások hazai premierjeit. Mindezt a nagyzenekari munka mellett! Kvartettben még elgondolható, hogy a négy muzsikos közösen alakítja ki a zeneképet, bár a primárius szerepe itt is meghatározó; a kamarazenekar próbáit azonban, teljes anyagismeret birtokában, Tátrainak kellett vezetnie, a fejében több, mint 200 partitúrával. Hozzáteszem, mindkét együttesével a zenetörténeti múlt tömérdek értékes alkotását támasztotta fel a tetszhalálból. Hogy mást ne mondjak, a nálunk szépszerével ismeretlen Haydn teljes vonósnégyes-termésének, korai és középső alkotókorszakából való szimfóniáinak előadása, lemezfelvétele vette meg a magyar Haydn-kultusz alapjait.

Ha mindehhez hozzáveszem még Tátrai Vilmos diszkográfiájának impozáns méreteit, egyszerűen nem értem, miként volt egyetlen embernek minderre ideje. Kivált, hogy minden általa megszólaltatott hang hiteles.

Nagy művészek emlékiratai az utóbbi időben többnyire íródeák közreműködésével készülnek; elmondják, mi minden történt velük, abból formálódik a könyv. Teszik ezt, vagy mert nincs idejük, vagy mert nem tudnak írni. Tátrai Vilmos nem használt vendégtollnokot. Időmilliomos lett utolsó éveire. Kivonult alóla-körüle a nagybetűs zenei élet, pedig korábban másodpercre voltak beosztva a napjai évtizedszám. Panaszkodott nekem is, hogy nincs mivel foglalatostkodnia s tőle tudtam, memoárjaira fordítja a sok szabad időt. Azt azonban nem tudtam, hogy a tollal éppoly biztonsággal bánik, mint tette a vonóval, oly sok éven át. Élvezetesen, kifejezően, szigorú formákban, megkapóan szép stílusban. Aki a Himnuszt játszotta hat évesen, első nyilvános szereplésén és a hírneves farsori Evangélikus Gimnáziumban érettségizett, tiszteletben tartotta anyanyelvét s annak szabályait.

Különös könyv ez, van benne tömérdek pillanatfelvétel, pár sornyi emlék, van ami hosszabb exponálással készült állókép s van dokumentarista rövidfilm. Kölcsönözhetem e hasonlatot, hiszen szenvedélyes fotós volt (erre hogy jutott ideje?), a kötetet is számta-

lan Tátrai készítette felvétel illusztrálja. Filmes technika az is, hogy szüntelen egymásba úsznak magán-, köz- és zenei élet fel-felvillanó eseményei. Szubjektív optikával. A szubjektív művészember szavát hitelesíti a legendás notesz-gyűjtemény, az 1931-től megőrzött zsebnaptárak, bennük az aznapi teendőikkel (próbák, koncertek stb.). Magam is voltam haszonélvezője a Tátrai-archívumnak.

Különös a szerkezete is. Az életút megörökített eseményei nem feltétlenül sorjárnak szigorú időrendben. Ez azonban cseppet sem zavaró, úgy sem lehet letenni az olvasmányt.

Egy nehéz, roppant küzdelmes művészélet története ez a könyv. 12 évesen ült be Reisz Vilmos először amatőrzezenekarba; három évre rá már pénzkereső foglalatossága a zenekar, hogy fedezhesse zenei tanulmányainak költségét. Keserves sorsa volt ifjúkorában a muzsikusként, ha nem volt az Operaház zenekarának jól fizetett tagja. Hannover György, a Budapesti Hangversenyzenekar legendás koncertmestere a szó szoros értelmében halálra dolgozta magát, napi 18 órnyi robotot vállalt megélhetéséért, míg mindössze 28 évesen, 1935-ben, el nem temették. Tátrai – az idő tájt talán még Reisz – játszott színvonalas szórakoztatást nyújtó szalonzenekarokban, öt nagy budapesti színház zenekari árkában, beugrott-kisegített vonósnégyesekben, zenekarokban, meg kellett ragadnia minden krajcárt. Volt katonazenész (trombitálni is megtanult hozzá), volt sorkatona és katonaszökevény, aki